

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Олега Ігоровича КУЩЕНКА

**«Забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти
в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи»,**

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність дисертаційного дослідження. Якість вищої освіти як одна з Цілей сталого розвитку є пріоритетом Європейського простору вищої освіти та реформування вищої освіти України. Проблема забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій, що охопили усі сфери суспільного життя, постає особливо актуальною в умовах сучасних глобальних політичних, військових і соціальних криз. Для української системи вищої освіти динамічне запровадження цифрових трансформацій є критичним питанням для забезпечення безперервності та якості освітнього процесу під час повномасштабної війни. Змушений швидкий перехід закладів вищої освіти у дистанційний формат діяльності під час пандемії виявив неготовність до цифрових трансформацій в управлінні закладами загалом і освітнім процесом зокрема, в реалізації якісного викладання і навчання. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні 2022-2032, що була затверджено напередодні початку війни, презентувала певні орієнтири цифровізації вищої освіти та розвитку системи забезпечення якості, але не були розроблені механізми реалізації стратегічних цілей і положень з урахуванням теоретичних і практичних напрацювання міжнародної спільноти, ЄПВО. Наразі національних стандартів і вимог до якості цифрових освітніх програм, управління та освітнього процесу, навчально-методичних матеріалів немає.

Актуальність дослідження різних аспектів забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій засвідчена низкою документів ЄПВО, передусім Паризьким, Римським і Тиранським міністерськими комюніке.

Також, актуальність обраної проблеми дослідження посилює виявлена за результатами аналізу наукової та методичної літератури, нормативно-правових і стратегічних документів та інформаційних джерел суперечність між необхідністю запроваджувати цифровізацію у вищій освіті відповідно до політик ЄПВО, стратегічних документів України та суспільного запиту задля подолання криз, викликаних, передусім, повномасштабною війною, з одного боку, та

недосконалою системою забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи і нормативно-правовою невизначеністю якісної цифрової вищої освіти, з іншого боку.

Наукова новизна результатів дослідження О.І. Куценка полягає в тому, що проведено комплексне дослідження забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи в Європейському просторі вищої освіти та Україні та обґрунтовано такі положення.

Уперше визначено та систематизовано теоретичні основи та прикладні підходи щодо забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи в ЄПВО та Україні, а також розроблено концептуальну модель забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи в Україні на основі інтеграції авторської шестикритеріальної матричної моделі оцінювання цифрової трансформації закладів вищої освіти та рамкового механізму цифровізації системи забезпечення і вдосконалення якості вищої освіти. Отримані напрацювання створюють підґрунтя для розвитку зазначеної системи в частині забезпечення і вдосконалення якості цифрової вищої освіти в умовах кризових ситуацій, викликаних війною.

Удосконалено поняттєво-термінологічний апарат з проблеми дослідження на основі порівняльного аналізу та запропоновано авторське визначення нових для українського освітнього ландшафту понять «цифрова вища освіта» та «внутрішнє забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи».

Набув подальшого розвитку діагностичний інструментарій оцінювання цифрових трансформацій закладів вищої освіти в контексті забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в умовах кризи, що може застосовуватися закладами вищої освіти для самооцінювання інституційної спроможності забезпечити безперервний та якісний освітній процес в умовах воєнного стану.

Отже, наукова новизна дисертації є чітко структурованою й системно представленою та вирішує важливу наукову проблему освітніх, педагогічних наук. Складові наукової новизни засвідчують, що дисертація О.І. Куценка є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке робить вагомий внесок у розвиток вітчизняної освітньої науки та практики в контексті всеохоплюючої цифровізації та глобальних криз.

Практичне значення результатів дослідження полягає у науково обґрунтованих рекомендаціях на рівні державної освітньої політики та на

інституційному рівні щодо розвитку цифрової вищої освіти та системи зовнішнього і внутрішнього забезпечення та вдосконалення якості такої освіти, що ґрунтуються на розробленій концептуальній моделі з урахуванням політик ЄПВО та інноваційного досвіду провідних українських і закордонних закладів вищої освіти. Важливо, що результати дослідження можуть використовуватися для наукового супроводження і методичного забезпечення реалізації Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р.

Повнота оприлюднення основних результатів дисертації є достатньою відповідно до встановлених вимог. Основні наукові положення і результати дисертаційної роботи представлено в 7 наукових публікаціях здобувача, з яких 6 підготовлено одноосібно, а саме: 1 одноосібний розділ у колективній монографії, 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 2 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Одну статтю здобувач підготував у співавторстві, його особистий внесок чітко окреслений у вступі до дисертації.

Результати дисертаційного дослідження апробовані на науково-практичних заходах – міжнародних конференціях, звітній конференції Інституту, регулярно обговорювалися на засіданнях відділу забезпечення якості вищої освіти Інститут вищої освіти НАПН України упродовж 2022–2026 рр.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання академічної доброчесності. Обсяг дисертаційної роботи становить 350 сторінок. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (259 найменувань, з них – 136 іноземними мовами), 5 додатків обсягом 130 сторінок. Обсяг основного наукового тексту становить 157 сторінок. Дисертація містить 4 таблиці, 8 рисунків, що додатково презентують зміст роботи та отримані результати дослідження.

Текст дисертації логічно побудований відповідно до завдань для досягнення визначеної у роботі мети. Наукові положення належно аргументовані та синтезовані у висновках. Автором витримано науковий стиль викладу матеріалу, коректно використано релевантну наукову термінологію, забезпечено посилання на використані джерела. Незначні граматичні та стилістичні неточності не впливають на загальний високий рівень володіння автором науковим стилем і виклад власних думок. Дисертація оформлена відповідно до вимог наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Звіт подібності за результатами перевірки дисертації на текстові збіги засвідчує, що дисертація є результатом самостійних досліджень дисертанта та не містить елементів академічної недоброчесності. Використані ідеї та результати досліджень інших авторів мають відповідні посилання на джерела.

У вступі дисертації доведено актуальність обраної теми дослідження, визначено його мету та відповідні завдання, об'єкт і предмет. Здобувачем надано характеристику спектру джерел дослідження, представлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні основи забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи» представлено ґрунтовний аналіз різних аспектів проблеми забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи, що перебувають в колі наукових інтересів українських та закордонних дослідників, стан дослідження проблеми забезпечення та удосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи в наукових джерелах, а також релевантний поняттєво-термінологічний апарат дослідження. Автором надав характеристику ключових понять дослідження, а також запропонував їх інтерпретацію й авторське тлумачення понять «цифрова вища освіта» та «внутрішнє забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи».

У другому розділі «Забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи: європейський вимір» презентовано систему принципів, тенденцій і підходів до забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи, а також відповідні прикладні підходи. Автором сформовано порівняльну матрицю вітчизняних і зарубіжних підходів до забезпечення якості вищої освіти в умовах цифрових трансформацій і кризи, що демонструє їх комплементарність.

Дисертант розробив авторську матричну модель оцінювання цифрової трансформації закладів вищої освіти як критерія забезпечення та вдосконалення якості цифрової вищої освіти. Матрична модель охоплює технічну інфраструктуру, управлінські, організаційні та безпекові аспекти діяльності закладів вищої освіти та включає шість критеріїв оцінювання. Для підтвердження дієвості обраних шести критеріїв було здійснена практична апробація та валідація запропонованої моделі шляхом обстеження 81 провідного закордонного та українського закладу вищої освіти. Дисертантом здійснив

вибірку університетів за різноманітністю їх географічного представництва та позицій у міжнародних рейтингах QS World University Rankings 2026 та Times Higher Education (THE) World University Rankings 2026. За результатами обстеження та оцінювання дисертант виявив закономірність: чим вищі позиції закладу вищої освіти в міжнародних рейтингах (QS, THE), тим вищий рівень цифрових трансформації (цифрова зрілість), тобто більша системна інтеграція цифрових стратегій, ІІІ-політик та аналітики даних. Також, узагальнюючи напрацювання науковців і результати низки досліджень, дисертант визначив дві сучасні тенденції – до поширення застосування ІІІ як інструменту підвищення результативності освітнього процесу, не заміняючи викладача, та до трансформації забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти з контролюючої в стратегічну функцію в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи.

У третьому розділі дисертації «Розвиток забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти України в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи» охарактеризовано стан і перспективи розвитку системи забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в Україні в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи і надзвичайних ситуацій на основі аналізу наявної нормативно-правової бази, стратегічних та інших документів. Здобувачем представлено рамковий механізм цифровізації системи забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти, що поєднує міжнародний, національний та інституційний рівні управління якістю та надає рамку нормативно-правових та інституційних змін, необхідних для успішної модернізації української вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи. Розроблена на основі інтеграції рамкового механізму цифровізації системи забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти та матричної моделі оцінювання цифрової трансформації закладів вищої освіти концептуальна інтегрована модель цифровізації системи забезпечення якості закладу вищої освіти поєднує стратегічний, організаційний, технологічний та безпековий виміри розвитку закладів вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи. Модель має багаторівневу структуру та відображає взаємозв'язок між зовнішнім середовищем функціонування закладу вищої освіти, внутрішньою системою забезпечення якості та результатами цифрової трансформації. Кінцевим результатом реалізації моделі є досягнення цифрової зрілості та стійкості закладу вищої освіти задля забезпечення якісної вищої освіти, де цифрова зрілість розглядається як інтегральна характеристика рівня впровадження цифрових технологій у систему забезпечення та вдосконалення якості вищої

освіти, в управління та освітню діяльність, а стійкість відображає здатність закладу вищої освіти підтримувати ефективне функціонування та розвиток в умовах невизначеності й кризових впливів.

Кожен розділ завершується висновками, а загальні висновки корелюються з поставленими метою та завданнями дослідження. Також, важливо зауважити, що у частині представлених у додатках до дисертації первинних даних та аналітичних матеріалах робота демонструє переконливу наукову та практичну цінність. Отже, робота має цілісний, завершений характер, викладені в ній положення аргументовані, мають наукову новизну та науково-теоретичну цінність і практичне значення.

Дискусійні положення та зауваження. Дисертаційна робота пропонує низку положень, що дають підґрунтя для до наукової дискусії, отже варто зазначити деякі дискусійні положення.

1. Авторська інтерпретація ключових понять дослідження й авторське тлумачення понять «цифрова вища освіта» та «внутрішнє забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи» були би більш переконливі, якщо би дисертант зазначив, в якій саме частині визначень цих понять полягає його авторський внесок.

2. Схематичне зображення концептуальної інтегрованої моделі забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи варто було би представити більш системно, включаючи інтегровані матричну модель і рамковий механізм (с. 183).

3. Результати проведеного дисертантом обстеження низки провідних закордонних та українських закладів вищої освіти дійсно створили підґрунтя для підтвердження дієвості обраних шести критеріїв матричної моделі оцінювання цифрової трансформації закладів вищої освіти та здійснення її практичної апробації та валідації. Отже, варто було би розмістити первинні дані, аналітичні профілі закладів вищої освіти, обстежених за матричною моделлю оцінювання на платформі відкритої науки Zenodo.

Проте висловлені дискусійні положення, зауваження та побажання не знижують високої оцінки дослідження, не зменшують наукову новизни і практичну значимість результатів.

Загальний висновок. Дисертація Олега Ігоровича Куценка на тему «Забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти в контексті цифрових трансформацій в умовах кризи» виконана на відповідному науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності, є завершеним самостійним науковим дослідженням, нові науково обґрунтовані результати якого мають

суттєве значення для галузі знань 01 «Освіта / педагогіка». За змістом, структурою, теоретичною та практичною значущістю, рівнем наукової новизни дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в пунктах 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Кущенко Олег Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» галузі знань 01 «Освіта / педагогіка».

Рецензент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
перший заступник директора
Інституту вищої освіти НАПН України
20 липня 2026 р.

О. М. СЛЮСАРЕНКО

*Підпис Слюсаренко О. М.
засвідчую.
Директор Інституту вищої
освіти НАПН України
Г. Т.*